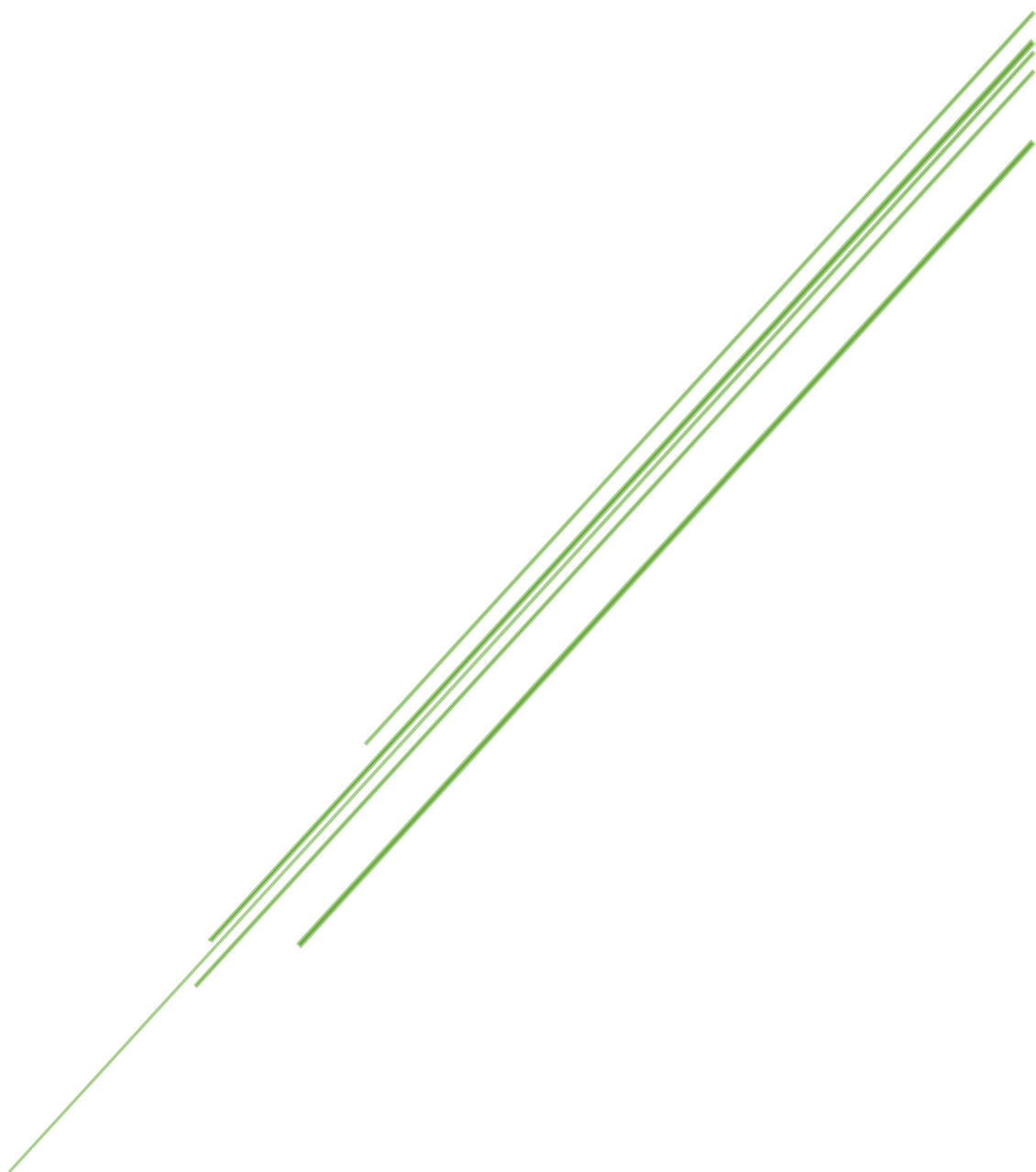

PREVENTÍVNE AKTIVITY

Metodická príručka pre zamestnancov KC

Mgr. Lýdia Kurinová, PaedDr. PhDr. Denisa Selická, PhD.
2023

Úvod

V súčasnosti je Úrad vlády Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity prijímateľom nenávratného finančného príspevku v národnom projekte Komunitné služby v mestách a obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít – II. Fáza - financovaného z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje. V súlade s hlavným cieľom projektu sa národný projekt zameriava na prevádzku komunitných centier a rozvoj komunitnej práce zameranej na podporu sociálnej inklúzie a pozitívnych zmien v obciach s prítomnosťou MRK. Činnosť komunitných centier je zameraná na mobilizáciu vnútorného potenciálu a aktivizáciu MRK vedúcu k posilneniu a participácii jej členov na riešení spoločných problémov. Komunitné centrá poskytujú rómskym aj nerómskym obyvateľom obcí možnosti spoločných sociálnych aktivít vrátane neformálneho vzdelávania a trávenia voľného času pre deti, mládež a dospelých, podporu pri komunitnom organizovaní, riešení konfliktov a problémov spojených s bývaním, medziľudskými vzťahmi, ako aj osvetovú a preventívnu činnosť. Veľký význam majú preventívne aktivity, ktoré sú veľmi zaujímavé a predchádzajú vzniku sociálno-patologickým javom.

Byť súčasťou sociálneho prostredia, patriť do rodiny a spoločnosti, predpokladá aj žiť v zhode s istými pravidlami a hodnotami, ktoré by mali byť odrazom plurality názorov danej society, teda sú pre ňu typické či charakteristické a sú v zhode s cieľmi, ktoré societa chce dosiahnuť. V každej takejto societe však dochádza aj k zlyhávaniu jednotlivcov a skupín, ktoré ohrozujú stabilitu spoločnosti a vedú k nezdravým prejavom. Vtedy hovoríme o patológii. Pojem patológia vo všeobecnosti charakterizuje niečo choré, nezdravé, niečo, čo ohrozuje stabilitu, istotu, pokoj. Dotýka sa všetkých oblastí ľudského života, rôznych aspektov spoločnosti, rodiny, jednotlivca. V súvislosti so sociálnym životom človeka, s jeho existenciou v sociálnom prostredí, s jeho konaním, slobodným rozhodovaním, situáciou, v ktorej sa nachádza, hovoríme o sociálnej patológii. Sociálnu patológiu charakterizujeme ako súhrnný pojem, ktorým pomenúvame choré, nenormálne, či všeobecne nežiaduce spoločenské javy, kde zaraďujeme aj sankcionované formy deviantného správania, ale aj štúdium príčin ich vzniku a existencie. K takýmto javom môžeme zaradiť kriminalitu, syndróm CAN, alkoholizmus, drogovú závislosť, samovražednosť, prostitúciu, homosexualitu, záškoláctvo, korupciu, patologické hráčstvo, vojnu, násilie, ale aj novšie formy patologických prejavov, ku ktorým patria napr. extrémizmus,

ktorý dnes predstavuje jednu z najväčších nebezpečenstiev a tiež rôzne druhy závislosti: závislosť od internetu, závislosť od televízie, sexuálnu závislosť, workoholizmus.

Marešová (2010) za najčastejšie sociálno-patologické javy dnešnej doby považuje alkoholizmus, toxikomániu, gamblerstvo a ostatné závislosti, členstvo v extrémistických skupinách a náboženských sektách, xenofóbiu a rasizmus, domáce násilie, chorobné prenasledovanie, šikanovanie v škole, na pracovisku (mobbing, bossing), v sociálnych a výchovných inštitúciách voči klientom týchto inštitúcií, prostitúciu, promiskuitu, účasť na pornoprodukcii, kupliarstvo, komerčné sexuálne zneužívanie, vandalizmus vrátane sprejerstva, násilie na štadiónoch, pouličné násilie, asociálnosť šírená prostredníctvom internetu a na tzv. sociálnych sieťach, zneužívanie osobných údajov prístupných na internete, šírenie záznamov z fyzických útokov na vrstovníkoch, učiteľoch, handicapovaných osobách, samovraždy, korupciu, klientelizmus, vytváranie pouličných gangov detí a mladistvých, bezdomovecstvo. Každá doba a každá kultúra sa vyznačuje svojou konformitou, teda zaužívanými zvykmi, pravidlami, normami, hodnotami, náboženstvom. Ich dodržiavanie či nedodržiavanie, zmeny, prijímanie nových pravidiel, sa samozrejme, odvíjajú od základov existencie ľudského bytia v súvislosti so stanovením si istých hraníc vzájomného spolužitia, od vývoja spoločnosti, kvantitatívnych i kvalitatívnych ukazovateľov ekonomického rozvoja, sociálnej i kultúrnej vyspelosti národa.

Metodická príručka poukazuje na reálne vybrané sociálno-patologické javy a preventívne aktivity, ktoré sa realizovali v KC. Veríme, že predložená metodická príručka adresovaná pracovníkom komunitných centier prispeje k skvalitneniu pri výkone svojho poslania.

Pod'akovanie patrí regionálnym koordinátorom za poskytovanie metodickej podpory zamestnancom KC a fotodokumentáciu.

Ďakujeme i zamestnancom KC za realizovanie preventívnych komunitných aktivít.

Autorky

Prevenčia

V legislatívnom poňatí je **preventívna aktivita** činnosťou, ktorú zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách definuje ako „odbornú činnosť zameranú na predchádzanie rizikovému správaniu fyzickej osoby, rodiny alebo komunity a na predchádzanie rizikovým situáciám a na ich prekonanie alebo riešenie.“

Prevenčia je z odborného pohľadu aplikovaná na troch úrovniach: 1. primárna prevenčia, 2. sekundárna prevenčia, 3. terciárna prevenčia.

Primárna prevenčia sa zameriava predovšetkým na zdravé fungovanie spoločnosti. Orientuje sa na populáciu ešte nezasiahnutú sociálnym problémom. Hlavným cieľom primárnej prevencie je zamedziť prvému kontaktu s patologickým javom, prípadne ho aspoň maximálne oddialiť. Z hľadiska zamerania sa na cieľovú skupinu môžeme prevenciu ďalej deliť na:

- *všeobecnú* – zameranú na väčšinu obyvateľov (resp. vybrané skupiny, napr. adolescentov) bez zvláštneho delenia podľa rizikovosti (tzv. programy pre všetkých, prípadne pre tých, ktorí sa chcú na nich zúčastniť); - *selektívnu* – zacielenú na určitú špecifickú (ohrozenú) skupinu populácie, u ktorej sú vo zvýšenej miere zastúpené rizikové faktory (napr. problémové triedy, športové družstvá a pod.); - *indikovanú* – zameranú priamo na jedincov, u ktorých sme vyhodnotili, že majú väčšie predispozície na rizikové správanie (napr. deti vyrastajúce v lokalitách s charakteristikami geta).

Sekundárna prevenčia cieľom je zamedziť rozvoju patologických javov, ktoré sa už vyskytli. Sekundárna prevenčia sa najčastejšie zameriava na prácu s ohrozenými cieľovými skupinami v ich prostredí. Orientuje sa na pomoc jedincom a skupinám (mládež s problémovým správaním, mladí ľudia experimentujúci s drogami, ľudia bez prístrešia a pod.), ktorí sú ohrození sociálno-patologickými javmi.

Terciárna prevenčia sa aplikuje v takom prípade, keď už určitý patologický jav nastal. Jej cieľom je predchádzať zhoršovaniu, prehlbovaniu a opakovaniu patologických foriem správania sa jednotlivcov a skupín (drogový závislí, páchatelia trestnej činnosti, osobitne recidivisti, suicidálni klienti a pod.). Snaží sa znižovať riziká, ktoré plynú zo sociálno-patologických javov a zlepšovať kvalitu života klientov (znižovať sociálne, zdravotné a osobnostné dôsledky pôsobenia sociálno-patologických javov).

V rámci NP Komunitné služby v mestách a obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunit – II. Fáza - pán PhDr. Peter Schmiedl realizuje aktivity v KC pre elimináciu závislostí v lokalitách, kde bol identifikovaný nárast tohto problému. Súčasne sa zúčastňuje na pravidelných stretnutiach so závislými na toluéne a s potencionálnou rizikovou skupinou mládeže pokračuje v lokalitách.

Ceníme si skúsenosti pána PhDr. Schmiedla, pretože odborné poskytnutie informácií je veľmi dôležité pre mládež, ale aj dospelých.

Syndróm CAN

Všetky formy ubližovania dieťaťu označujeme súhrnným pojmom CAN (Child Abuse and Neglect), syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa.

Týranie - postihuje deti v každom veku, zo štatistík WHO a z viacerých iných výskumov sú fyzickým týraním najviac ohrozené deti od narodenia do štvrtého roku života. (Ondrejkovič a kol., 2009). V období puberty a neskôr z dôvodu schopnosti ubrániť sa útokom vďaka narastajúcej fyzickej sile začína prevládať psychické týranie nad fyzickým. Treba však pripomenúť, že psychické týranie detí zo strany rodičov nie je možné ohraničiť vekom, nakoľko nie sú výnimočné útoky rodičov nerešpektujúcich zákonitú „odpúťanie sa“ svojich dospelých detí od pôvodnej, orientačnej rodiny. Pod pojmom týranie chápeme fyzické ubližovanie a psychické a emocionálne ubližovanie (verbálne útoky na sebavedomie dieťaťa, ponižovanie, zahanbovanie, zavrhovanie, odopieranie emocionálnej podpory, vyvolávanie neustáleho strachu, izoláciu a pod.).

Fyzické týranie vo svojich dôsledkoch niekedy ohrozuje samotnú existenciu obeť. Má negatívny dopad nielen na jeho telesné zdravie a život, ale aj na jeho psychiku. Tak, ako ostatné formy, aj fyzické týranie je spojené s psychickým týraním a neraz aj so sexuálnym zneužívaním. Jeho dôsledky je možné rozpoznať ľahšie ako pri ostatných druhoch ubližovania, nakoľko má rôzne, neraz drastické formy: bitie, strkanie, údery päšťami, rôznymi predmetmi, kopanie, škrtenie, búchanie hlavou o stenu, trhanie vlasov, spôsobovanie popálenín, zväzovanie, topenie, prudké trasenie s malým dieťaťom, hádzanie s ním do postieľky, či po miestnosti, odopieranie stravy, spánku, zanedbanie hygieny so zdravotnými následkami a pod. (Dunovský, 1999).

Dieťa je primárnym objektom fyzického násillia, no môže byť ohrozované aj sekundárne, keď je obeťou násillia iná osoba, blízka dieťaťu. Obidve situácie majú negatívne dôsledky. Strach o blízku osobu, pocit beznádeje, neistoty, zanechá stopy na psychike dieťaťa a nie je nič výnimočné, ak sa adolescent postaví na obranu obeť voči agresorovi násillia. Môžu sa stať agresívnymi osobami, trpieť poruchy pozornosti, depresiami a pod.

Psychické týranie je „... ponižovanie, zastrašovanie, vysmievanie sa, vyvolávanie strachu u obeti napr. hrozbami telesného ublíženia, izolácie dieťaťa od ľudí, nabádanie a povzbudenie k antisociálnemu správaniu.“ (Ondrejkovič a kol., 2009, s. 150).

Určitou podobou psychického týrania je aj celková atmosféra v rodine s prítomnosťou násilia, ktorá je spojená s chaotickými a nepredvídateľnými pravidlami. Adaptácia na atmosféru trvalého nebezpečenstva si vyžaduje permanentnú ostražitosť, týrané deti získavajú mimoriadnu senzitivitu na varujúce signály útoku, dokážu rozoznať zmeny v intonácii hlasu, v neverbálnych spôsoboch komunikácie – v pohľadoch, mimike, geste, pohyboch rodiča... Neustále napätie z očakávaného útoku a nevyhnutnosť tváriť sa pokojne vedie u niektorých týraných detí k vzniku disociovej – rozdvojenej osobnosti. Bolesť psychická je nemerateľná počtom viditeľných zranení, no stopy zostávajú dlhšie, než stopy fyzické a nikdy nezmiznú.

Sexuálne zneužívanie - znamená akékoľvek využívanie iného človeka k vlastnému prospechu z pozície väčšej sily, prípadne spoločenskej prevahy. V sedemdesiatych rokoch bolo k formám CAN priradené sexuálne zneužívanie dieťaťa, ktoré sa rozlišuje na formy dotykové – kontaktné a nedotykové – nekontaktné. Zvláštne postavenie má zdanlivo neškodná pornografia. „Vo svojej tvrdej podobe však nebezpečne vzbudzuje predčasné sexuálne túžby a hlavne aktivity u nezrelých a nepripravených detí. To môže viesť k tzv. aktívnej pornografii...“ (Dunovský, 1999. s. 237). Aktívna pornografia, keď sa deti stávajú objektom zobrazovania aktov, vrátane pohlavného styku, má za následok detskú prostitúciu, sexuálnu turistiku, čo vyúsťuje do tzv. komerčného sexuálneho zneužívania.

Niektorí autori k bezdotykovej podobe sexuálneho zneužívania zaraďujú:

- rozhovor o tom, čo by chcel páchateľ s dieťaťom robiť, obscénne komentáre o tele dieťaťa, verbálne sexuálne návrhy (harassment)
- zneužívanie dieťaťa na pornografické účely
- expozíciu genitálií, masturbáciu, exhibicionizmus
- voyerizmus.

Ku kontaktným formám patria :

- dotýkanie sa genitálov dieťaťa predmetmi, rukami, genitálom na nahom tele dieťaťa, prípadne cez oblečenie (nepenetratívne aktivity)

- preniknutie do genitálií, ktoré môže mať formu análnu, orálnu, genitálnu (penetratívne aktivity).

Zanedbávanie dieťaťa – neposkytnutie starostlivosti dieťaťa.

Zanedbávanie dieťaťa vystupuje ako najčastejšia forma násilia na dieťaťu. Ide o mnohotvárnny jav, ktorým je „... nestimulujúce správanie sa voči dieťaťu, ktoré žije v nepodnetnom prostredí, čo má za následok narušenie jeho telesného a psychického vývinu.“ (Ondrejkovič a kol., 2009, s. 151).

Podoby zanedbávania dieťaťa :

- * odmietnutie starostlivosti o telesné zdravie
- * odmietnutie starostlivosti o mentálne zdravie
- * zanedbávanie dozoru
- * odmietnutie opatrovania
- * nedbalé poskytnutie starostlivosti
- * opustenie dieťaťa, vzdialenie sa od neho
- * zlyhanie v poskytnutí stabilného domova
- * zanedbanie osobnej hygieny
- * vystavenie nebezpečenstvu v domácnosti
- * nedostatočná hygiena bývania
- * zanedbávanie výživy
- * zanedbávanie vzdelávania.

Dôsledkom zanedbávania je retardácia psychomotoriky, rečového prejavu, poruchy somatického vývinu, zaostalý motorický a psychický vývin dieťaťa, čo môže viesť až k smrti. Následky týrania, zanedbávania a zneužívania detí sa prejavujú v ich psychickom stave i chovaní. Vzniká syndróm posttraumatickej stresovej poruchy: dotieravé spomienky, vyhýbanie sa činnostiam a situáciám pripomínajúcim traumy, emocionálne otupenie, traumatické sny, depersonalizácia, derealizácia, poruchy spánku, dráždivosť, agresivita, úľakové reakcie. Izolujú sa od spoločnosti, majú somatické problémy – bolesti brucha, hlavy; dievčatá sa prejavujú úzkosťou, plačlivosťou; chlapci poväčšine reagujú agresiou.

Poskytovanie odborných informácií v tejto aktuálnej problematike klientom v KC poskytuje lektorka pani PhDr. Denisa Demjanovičová. Je to téma aktuálna, veľmi citlivá, vyžaduje si aj citlivý prístup a diskretnosť.

Nezamestnanosť

Nezamestnanosť je stav, pri ktorom sa časť pracovných síl nezúčastňuje pracovného procesu. Ako nezamestnaní sú označované práceschopné osoby, ktoré si na trhu práce nemôžu nájsť platené zamestnanie. Nezamestnanosť je následkom nerovnováhy medzi dopytom a ponukou na trhu práce.

Nezamestnanosť má mnoho podôb, azda tou najhoršou je práve dlhodobá nezamestnanosť, ktorá hlboko zasahuje do života človeka i jeho rodiny. Ide o stratu pravidelného mesačného príjmu, ktorý je zdrojom obživy, teda uspokojovania základných životných potrieb. Stratou pravidelného príjmu sa človek ocitá v situácii, kedy potrebuje pomoc zo strany svojej rodiny, blízkych a priateľov. Rodina je najčastejšie oporou pre tohto človeka, je zdrojom pomoci, podpory, a to nielen finančnej. Často je však potrebné siahnuť po pomoci, ktorú poskytujú sociálne inštitúcie, ako sú napríklad aj úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Nezamestnaný človek je tak odkázaný na dávky v nezamestnanosti, ktoré získa za určitých podmienok. Nezamestnanosť ovplyvňuje život človeka, ovplyvňuje jeho životný štýl, spôsob života, životnú úroveň, kvalitu života i hodnotovú orientáciu. Spôsob života človeka či životná úroveň, sa po strate zamestnania postupom času mení. Tieto zmeny sú najviac viditeľné i cítiťelné najmä pri dlhodobej nezamestnanosti. Človek už nevykonáva aktivity ako predtým, na dennom poriadku už nie je zamestnanie a lámanie si hlavy nad pracovnými povinnosťami, ale skôr voľný čas, ktorý nezamestnané osoby majú v porovnaní so zamestnanými až príliš nazvyš. Nezamestnané osoby by tento voľný čas mohli tráviť hľadaním nového zamestnania. Stav nezamestnanosti môže zo začiatku vplývať na človeka frustrujúco, kedy sa človek cíti nepotrebným, zbytočným a postupom času, kedy sa z krátkodobej nezamestnanosti stáva dlhodobá, človek na daný stav si zvyká, zvyká si na pohodlie doma a veľmi ťažko sa vracia k pracovným návykom, nehovoriac o tom, že stráca pracovnú kvalifikáciu.

Dlhodobá nezamestnanosť

V spoločnosti existujú určité skupiny osôb, u ktorých je oveľa väčšia pravdepodobnosť, že sa ocitnú na trhu práce bez zamestnania alebo majú z rôznych dôvodov sťažený prístup k voľným pracovným miestam. Trvanie nezamestnanosti predstavuje dĺžku časového úseku, počas ktorého je osoba bez práce, teda je nezamestnaná. Koncept dlhodobej nezamestnanosti sa odráža od univerzálnej kategórie nezamestnanosti. Vyjadruje jej dobu trvania ako časový úsek, počas ktorého „osoba bez práce pretrváva v stave nezamestnanosti.“ (Hanzelová, 2007, s. 9).

Nezamestnanosť prináša chudobu. Šarvajcová (2014, s. 173) hovorí, že chudoba sa nedá zastaviť úplne, je nutné zmierniť jej dôsledky, dopad na deti, pretože môže spôsobiť vážne následky a ovplyvniť deti v ich budúcom živote. Od charakteristiky dlhodobej nezamestnanosti ďalej prechádzame k nezamestnaným osobám. Schavel a Čišecký považujú za nezamestnaného osobu, ktorá buď prácu nemá a hľadá si ju alebo čaká, kým sa bude môcť do zamestnania vrátiť. Medzi hlavný znak nezamestnaného patrí to, že si hľadá prácu. Avšak človeka, ktorý nie je zamestnaný a ktorý si ani žiadnu prácu nehľadá, nemá zmysel nazývať nezamestnaným človekom. (Schavel a Čišecký, 2005, s. 89). Treba podotknúť, že nezamestnaný nie je synonymum termínu neaktívny. Medzi neaktívne obyvateľstvo patrí aj to, ktoré nie je schopné pracovať, čiže ide o deti, študentov, dôchodcov, ženy v domácnosti, invalidov. To znamená, že pri pojmoch zamestnanosť a nezamestnanosť sa vychádza z pojmu obyvateľstvo a jeho rozdelenia na „obyvateľstvo ekonomicky aktívne a ekonomicky neaktívne“. Obyvateľstvo vo všeobecnosti predstavuje súhrn osôb, ktoré žijú na určitom území, ktoré sa vnútorne členia do vrstiev na základe sociálno-demografických a profesno-kvalifikačných pováh. Čiže ekonomicky aktívnymi obyvateľmi sú tí, ktorí na základe svojho zapojenia sa do pracovného procesu, nadobúdajú prostriedky na zabezpečenie vlastnej existencie. Ekonomicky neaktívne obyvateľstvo predstavuje tých, ktorí svoju pracovnú činnosť nerealizujú, čo znamená, že sa do pracovného procesu nezapájajú. Tak, ako sa nezamestnanosť delí z časového hľadiska na krátkodobú, strednodobú a dlhodobú, tak sa delí aj nezamestnaná osoba. Nezamestnanosť, ktorá je registrovaná úradmi práce, obsahuje aj určité skreslenia – zahŕňa aj osoby, ktoré v skutočnosti môžu, no z určitých dôvodov nechcú pracovať a na druhej strane nezahŕňa osoby nepracujúce, ktoré si nemôžu pre seba nájsť vhodnú prácu, no nepožiadali príslušný úrad práce o sprostredkovanie zamestnania. (Rievajová a kol., 2006, s. 120).

Príčiny a dôsledky nezamestnanosti

Strata zamestnania sa veľmi hlboko dotýka prežívania človeka, pretože sa pretrhnú sociálne väzby vytvorené zamestnaneckými vzťahmi v pracovnej činnosti. Nezamestnanosť, ako aj každý iný negatívny jav, vzniká z rôznych príčin, a preto medzi hlavné príčiny nezamestnanosti Paukovič zaraďuje:

- a. regionálne rozdiely v nezamestnanosti spolu s nízkou mobilitou pracovnej sily;
- b. nízko platenú prácu, ktorá sa stala nezaujímavou a demotivujúcou;

- c. príliš vysoké daňové a odvodové zaťaženie, ktoré spôsobilo vysoký rozdiel medzi nákladmi zamestnávateľa na svojho zamestnanca a čistým príjmom zamestnanca;
- d. šedú ekonomiku ako nelegálne zamestnávanie, ktoré je slabo kontrolované. (Paukovič, 2007, s. 74).

Pri nezamestnanosti sa však stretávame aj s inými príčinami.

- a. technický rozvoj znižujúci spotrebu živej práce (rozšírenie automatizácie, elektronizácie a robotizácie);
- b. vysoká pôrodnosť a vysoký prírastok obyvateľstva;
- c. predlžovanie pracovného dňa, a tak isto aj zvyšovanie práce nad čas, ktorá tak znižuje počet existujúcich pracovných miest;
- d. vysoká zadĺženosť i likvidácia malých výrobcov a podnikateľov;
- e. nízka úroveň akumulácie kapitálu, a tak isto aj investícií do rozširovania výroby a
- f. dosiahnutý stupeň ekonomickej prosperity i materiálneho bohatstva krajiny. (Nový, 1997, s. 132).

Medzi príčiny nezamestnanosti sa ďalej zaradujú:

- nedostatok pracovných miest,
- nepružnosť pracovnej sily,
- nedostatočné podmienky k územnej mobilite,
- málo rozvinutá informačná sieť na trhu práce,
- fatalizmus dlhodobo nezamestnaných,
- predsudky zamestnávateľov voči dlhodobo nezamestnaným. (Žilová, 2003, s. 34).

Treba však pripomenúť, že nezamestnanosť neovplyvňuje každého človeka rovnako. Ide o záťažovú situáciu, s ktorou sa ľudia vyrovnávajú rozmanite. Ich adaptácia na tento stav závisí od „celkovej osobnej a životnej situácie človeka a od jeho osobnosti“. Čiže to závisí od finančnej situácie, miery sociálnej podpory zo strany rodiny, od dobrého psychického a fyzického zdravia jedinca, od uplatnenia vzdelania. Ďalej je tu podstatný „vek, pohlavie, odolnosť voči záťaži, pružnosť a aktivita človeka, motivácia k práci a subjektívny význam práce.“ Stratu zamestnania inak vnímajú mladí ľudia, inak ľudia stredného veku a inak dôchodcovia. Čo sa týka mladých

Ľudí, pre nich je zamestnanie, akýmsi vstupom do sveta dospelých s určitou zodpovednosťou, rešpektom. Mladí ľudia po opustení školy a následne po zamestnaní nadobúdajú lepší psychický stav, zatiaľ čo u neúspešných absolventov na trhu práce sa nijaké zmeny v psychickom stave neprejavujú. U ľudí stredného veku je strata zamestnania ďaleko viac zničujúca, ako u mladých ľudí, pretože sa musia prispôbovať novým podmienkam v súvislosti so zmenou životného štýlu a hlavne príjmu, čím je ovplyvnený aj ich zdravotný stav. Pre dôchodcov však odchod zo zamestnania predstavuje negatívne psychologické dopady, najmä pri nedobrovoľnom odchode. Takáto strata zamestnania sa môže preniesť až k rodine a dochádza k narušeniu až ničeniu osobných vzťahov.

Realizácia aktivít v KC

V komunitných centrách zamestnanci realizujú preventívne aktivity :

- oboznámenie klientov o voľných pracovných miestach pracovníkmi z ÚPSV a R, personálnej agentúry
- poskytovanie informácií o voľných pracovných miestach zo strany zamestnávateľa
- nácvik komunikačných a sociálnych zručností
- realizácia kariérneho poradenstva
- zapájanie klientov do sociálnych podnikov
- rekvalifikačný kurz pre klientov

Zaujímavou aktivitou je i oboznámenie žiakov o možnostiach štúdia v študijných odboroch, aby získali určitý stupeň vzdelania a následne sa potom uplatnili na trhu práce. Zamestnanci z KC spolu s klientmi navštevujú i školy a oboznamujú klientov s možnosťami štúdia v rámci Dňa otvorených dverí.

V komunitnom centre prebiehal i rekvalifikačný kurz

Kyberšikana

Kyberšikana je pojem relatívne neznámy. Ide o typ šikanovania, ktorý nie je až tak veľmi známy ako šikanovanie, ktoré sa uskutočňuje priamo medzi žiakmi na školách či už za prítomnosti alebo bez prítomnosti iných osôb, teda svedkov. Pre kyberšikanu je charakteristický tzv. kyberpriestor, teda virtuálny svet, do ktorého dokáže vstúpiť každý človek prostredníctvom elektronických technológií. Samotný názov „kyberšikana“ pochádza z anglického cyberbullying. Kolář (2011, s. 84) sa k definícii kyberšikany vyjadruje nasledovne: „jeden alebo viac žiakov úmyselne, väčšinou opakovane psychicky týra a zraňuje spolužiaka či spolužiačov a používa k tomu novú informačnú a komunikačnú technológiu- najmä internet a mobil“. Hovoríme teda o šikanovaní, ktoré je realizované cez komunikačný, internetový, resp. digitálny priestor na to, aby nejakým spôsobom ublížilo alebo poškodilo osobu, ktorú si agresor zvolil za obeť. Kyberšikana je veľmi nebezpečná forma agresívneho správania, ktorá dokáže obeti veľmi ublížiť a samozrejme ako tradičná šikana zanechať na obeti následky. V tomto prípade nie fyzické, ale predovšetkým psychické. Elektronické šikanovanie vo veľkej miere ovplyvnil rýchly rozvoj a skvalitnenie používania internetu a digitálnych pomôcok. Sú hlavnými činiteľmi v šírení virtuálnej agresie hlavne u dnešnej mládeže, ktorá s týmito všetkými vymoženosťami vyrastá. Obrovský internetový boom predstavuje reálnu hrozbu zvyšovania násilia, hlavne z dôvodu, že sa uskutočňuje v absolútnej anonymite. 21. storočie sa bez informatických a iných technických doplnkov už nezaobíde. Bábiky a autíčka nahradili telefóny a počítače a namiesto lopty deti berú do rúk tablety alebo telefóny s dotykovým displejom. Môžeme povedať, že ide o problém dnešnej doby, ktorý síce uľahčuje určitú časť nášho života a prináša pohodlie, ale zanecháva za sebou veľmi negatívne dôsledky nebezpečné pre našu budúcnosť a budúcnosť celej spoločnosti (Brestovanský, 2011, s. 82). Stále nové a nové prostriedky slúžiace na komunikáciu umožňujú agresorovi pohybovať sa vo virtuálnom svete vo vysokej anonymite. To znamená, že môže uskutočňovať šikanovanie cez internet a iné pomôcky bez toho, aby niekto vedel, kto túto činnosť vykonáva.

Prostriedky, ktoré umožňujú kyberšikanovanie

Podľa Hollej (2010, s. 19) sa elektronické šikanovanie môže uskutočňovať prostredníctvom týchto moderných technológií: mobilný telefón, počítač, internet

Mobilný telefón

Spôsoby obťažovania:

- volanie- dochádza k telefonátom, ktoré majú urážlivý, vyhrážajúci, zastrašujúci, obťažujúci charakter
- SMS správy- správy s vulgárnym textom, sexuálnym obsahom, vyhrážaním a pod.
- MMS správy- fotografovanie a zasielanie obrázkov obeť v ponižujúcej situácii
- Videá – natáčanie na mobilný telefón.

Počítač a internet

Počítačové a internetové produkty, prostredníctvom ktorých možno obeť kyberšikanovať : instant messenger, e-mail, chatovacie miestnosti, sociálne siete, interaktívne hry, webové stránky, internetové ankety, videá.

Instant messenger

Internet poskytuje možnosť využívať tzv. instant messenger: ICQ, Popec.sk, Skype, Twitter, Facebook a mnohé ďalšie. Instant messenger umožňujú užívateľom komunikovať s určitou osobou, vytvárať chatovacie miestnosti návštevníkov pre určité skupiny ľudí a zdieľať informácie. Počas chatovania dochádza k veľmi rýchlemu odosielaniu a prijímaniu správ od iných užívateľov. Pri IM je komunikácia veľmi rýchla a takisto môže dochádzať aj ku komunikácii medzi viacerými užívateľmi.

V súčasnej dobe je najznámejším a najobľúbenejším spôsobom komunikácie Facebook. Platí pravidlo nepísané pravidlo „kto nie je na Facebooku, snáď ani neexistuje“. Heslom Facebooku je: „Facebook vám pomáha spojiť sa a zdieľať život so svojimi priateľmi. Umožňuje chatovať s priateľmi, zdieľať fotografie a nové informácie o nás samých, komentovať a zdieľať rôzne videá, „lajkovať“ pokiaľ sa nám niečo páči a podobne.

Formy elektronického šikanovania

Elektronické šikanovanie môže mať viacero slovných označení- „e-šikana“, „online šikanovanie“, „online násilie“ alebo „internetové šikanovanie.“ Z označenia „elektronická šikana“ vyplýva, že elektronické pomôcky budú hlavným prostriedkom na uskutočňovanie

virtuálneho agresívneho správania. Hollá (2010, s. 18) navyše uvádza ďalšie spôsoby, na základe ktorých dochádza k e-šikane. Sú nimi *blogy*, v ktorých autor zverejňuje svoje myšlienky, postrehy a názory a zároveň môže poškodzovať povest' obete; *interaktívne hry*, kde môže agresor komunikovať s obeťou a prostredníctvom chatu ho urážať a inak slovne napádať. Krejčí a Kopecký spôsoby kyberšikanovania dopĺňajú o *ukradnutie identity* obete a jej zneužitie k e-šikane alebo inému sociálno-patologickému javu, vytváranie falošných profilov na sociálnych sieťach alebo iných internetových stránkach. Do tejto skupiny agresívneho správania sa zaraďuje taktiež *zverejnenie tajomstiev* obete, ktorá neskôr môže podliehať výsmechu aj od iných spolužiakov alebo kamarátov. Ďalej môže dôjsť k *vylúčeniu* obete z určitej komunity, ktorá sa vyskytuje na danej sociálnej sieti (napr. vylúčenie zo skupiny priateľov, alebo vylúčenie zo spoločnej skupiny vytvorenej s nejakým spoločným záujmom a pod.) a v neposlednom rade do kyberšikanovania.

Dôsledky elektronického šikanovania :

Hollá (2010, s. 39) prináša tieto negatíva : elektronického šikanovania: materiál, na ktorom sa nachádza obeť sa môže dostať do celého sveta, tento materiál môže byť prístupný komukoľvek po dlhšiu dobu a tým pádom aj zhoršovať psychický stav obete, obeť môže byť obťažovaná e-agresorom denno- denne, počas celého dňa a celého týždňa, ponižujúci materiál obeť dehonestuje, e-šikana môže obeť prinútiť k samovražde, e-šikana je oveľa horšia forma šikanovania ako tradičné šikanovanie, pokiaľ hovoríme o happy-slappingu, môže dôjsť k fyzickému ublíženiu obeti v rámci virtuálnej šikany si agresor neuvedomuje, aký zlý skutok pácha. Pokiaľ nedostáva spätnú väzbu v podobe reakcie obete, nemyslí si, že by niečo zlé vykonal , a tým pádom sa znižuje jeho empatia.

Komunitné centrá poskytujú zmysluplné trávenie voľného času deťom, mládeži, dospelým, a tak sa môže predchádzať pred kyberšikanou.

Hry s deťmi

Záškolačstvo

Záškolačstvo je v súčasnej dobe jedným z najväznejších problémov. Patrí medzi časté dôvody nedokončenia povinnej školskej dochádzky.

„Pod pojmom záškolačstvo rozumieme „úmyselné zameškávanie školského vyučovania, keď žiak zo svojej vlastnej vôle, vo väčšine prípadov bez vedomia rodičov, nechodí do školy a neplní školskú dochádzku.“ (Matrínek, 2009, s. 97).

Bakošová (2008) uvádza tieto charakteristiky záškolačstva:

- *záškolačstvo ako porušenie sociálnej normy* – normu tvoria dve povinnosti, povinnosť dieťaťa navštevovať školu a povinnosť rodičov vychovávať dieťa plniť si túto povinnosť,
- *záškolačstvo ako reaktívny akt* – riešenie nepríjemnej situácie spojenej so školou (strach z neúspechu, posmechu...) únikom dieťaťa zo školy,
- *záškolačstvo ako výbuch* – pri dlhodobej frustrácii dieťaťa, ktorú rieši únikom,
- *záškolačstvo ako zábava* – čas trávený s partiou, návštevy herní, reštauračných zariadení, parkov ..., neúčast' je zakrývaná ospravedlňenkami,
- *záškolačstvo detí zo sociálne znevýhodneného prostredia* – chudobné rodiny, sociálne zaostané rodiny, kultúrne zaostané rodiny, deti osobnostne problémových rodičov, rodičov s nízkym vzdelaním,
- *záškolačstvo problémových detí* – ide o problémy z hľadiska disciplíny (podvody, klamstvá, konflikty, krutosť voči iným...), problémy súvisiace s výkonom žiaka / študenta v škole a jeho prospechom,
- *záškolačstvo ako reakcia na zložitú situáciu* – u detí, ktoré sa ťažko vyrovnávajú so zmenenými alebo zložitými situáciami, majú adaptačné problémy, alebo sú vystavené neurotizujúcemu výchovnému pôsobeniu rodičov (neprimeraná prísnosť, neadekvátne požiadavky ...),

- *záškoláctvo ako motív prežiť niečo príjemnejšie* – vyskytuje sa aj u detí s dobrým prospechom, ktoré chcú aj niečo zažiť a nielen plniť si školské povinnosti, ide o skryté záškoláctvo - deti predstierajú rôzne ochorenia,
- *záškoláctvo ako individualizujúca úzkosť* – keď dieťa nechce chodiť do školy a táto skutočnosť nadobúda patologický charakter, keď sa objavia psychosomatické a psychické príznaky – žiak trpí školskou fóbiou, nevie sa oslobodiť ani vtedy, keď sa vyhne škole.

Príčiny záškoláctva

Príčiny a motivácia záškoláctva sú rôzne. Bakošová (2008) hovorí o dvoch základných príčinách zanedbávania školskej dochádzky :

- *vonkajšie príčiny* – odvodené od rodinného prostredia (mnohodetné rodiny, rómsky pôvod, nízka sociálna a kultúrna úroveň, prenášanie povinností rodičov na deti...), od školského prostredia (požiadavky školy, ktoré deti nestačia plniť, prístup učiteľa k žiakovi...), z prostredia skupín rovesníkov (vzťahy medzi žiakmi, šikana)
- *vnútorné príčiny* – vyplývajú z osobnosti detí a mládeže (emočná labilita, psychosociálna nezrelosť, znížená adaptabilita, agresivita, poruchy správania).

Medzi najčastejšie príčiny záškoláctva Emmerová (2007) zaraďuje:

- nezvládanie učiva
- strach zo skúšania a zo školy vôbec
- problémy adaptácie na nové prostredie pri prechode na inú školu
- šikanovanie a strach z neho
- málopodnetné rodinné prostredie
- úsilie vyhýbať sa nepríjemnostiam
- neistota v spoločnosti iných detí

- túžba niečo zažiť, túžba po dobrodružstve
- tlak partie
- nástup do školy po dlhšej chorobe a rekonvalescencii.

Typy záškoláctva

- a) *Impulzívne záškoláctvo* – ide o skratovú reakciu na nezvládnutú situáciu doma alebo v škole. Dieťa dopredu neplánuje, že nepôjde do školy ale reaguje náhle, nepremyslene alebo odíde v priebehu vyučovania. Zmyslom tohto útoku môže byť potreba úniku pred zahanbujúcim, ponížujúcimi pocitmi, ktoré by dieťa nutne zažilo pri konfrontácii s rodičmi, učiteľmi, spolužiakmi atď.
- b) *Účelové – plánované záškoláctvo* v tomto prípade dieťa plánuje odchod zo školy, vzdáľuje sa pod najrôznejšími zámienkami v dobe, keď očakáva skúšanie, keď má mať neoblíbený predmet alebo neoblíbeného učiteľa. Dôvodom môže byť i uprednostnení najrôznejšej zábavy pred školnými povinnosťami. Niekedy má záškoláctvo tohto charakteru presný cieľ. Napr. osobu ku ktorej dieťa uteká a u ktorej hľadá pochopenie, pomoc alebo zázemie.
- c) *Túlanie* – je charakteristické dlhotrvajúcim opustením domova alebo školy a väčšinou je výrazom nedostatočnej citovej väzby k ľuďom a k zázemiu, ktoré je natoľko dysfunkčné, že na ňom dieťaťu nezáleží, alebo ho dokonca odmieta. Dieťa sa môže túlať samo alebo v partii. Túlanie býva spojené s ďalšími odchýlkami v chovaní slúžiaci napr. ako prostriedok zaistenia živobytia. Túlaví jedinci často kradnú a prostituujú alebo bývajú zneužívaní. Je tú taktiež zvýšená pravdepodobnosť, že začnú užívať drogy alebo alkohol. U dospievajúcich je riziko, že sa pre ne túlavý život stane návykom, že nebudú schopný stabilného zamestnania a postupne skončia ako bezdomovci.

Zamestnanci KC sa pravidelne počas týždňa venujú deťom 1. a 2. stupňa ZŠ po skončení vyučovacieho procesu formou skupinového doučovania. Pracovníčky KC sú nápomocné pri príprave na školské vyučovanie, pri robení domácich úloh, opakovaní prebratého učiva. Pri tejto príležitosti motivujú deti a mládež k dosiahnutiu čo najvyššieho stupňa vzdelania. K ďalšiemu vzdelávaniu týchto deti dochádza aj prostredníctvom najrôznejších aktivít realizovaných zábavnou formou – kvízy, slovné hry, súťaže,...
Dôležitou úlohou zamestnancov KC je viesť deti k pozitívnemu vzťahu ku škole, a to najmä hravou formou.

Drogy

Zmena spoločenských podmienok priniesla pre naše sociálno-kultúrne prostredie návykové látky, ktoré boli pre širokú verejnosť neznáme a netypické. Drogové prostredie na Slovensku sa oproti minulosti zmenilo, kým pozitívom je, že na Slovensku sa z drogovej závislosti lieči čoraz viac užívateľov drog, smutnou správou je, že ich vek klesá.

Závislosť

Svetová zdravotnícka organizácia definuje závislosť ako duševný, prípadne aj telesný stav, ktorý je charakterizovaný prítomnosťou naliehavej túžby, alebo nepremožiteľnej potreby opakovane a periodicky privádzať do svojho tela príslušnú látku. Príčiny vzniku závislosti sú rôzne. Najčastejšie ide o zvedavosť či dobrodružstvo, podnetom však môžu byť aj rôzne situácie, kedy sú na človeka kladené zvýšené nároky (nával práce, problém v zamestnaní, rozchod, stres), ale naopak aj životná prázdnota. Drogy a závislosti sa v moderných dejinách ľudstva stali problémom, s ktorým sa stretávame čoraz častejšie a hlavne u mladých ľudí. Závislosť u mladých sa vyvíja oveľa rýchlejšie ako u dospelých, znesú oveľa menšiu dávku drog a radi kombinujú užívanie viacerých návykových látok naraz.

Každý kontakt s drogou nesie v sebe obrovské riziko vzniku drogovej závislosti, tvrdenie že: „mne sa to nemôže stať“ prípadne „viem kde je hranica“ znamená podliehať ilúzii. Závislosť na drogách je vážne ochorenie a prebieha v 4 štádiách:

1. *Počiatkové štádium:* V tomto štádiu zaznamenávame prvý kontakt s drogou. Človek experimentuje v snahe získať určité zážitky či skúsenosti. Prevládajú príjemné pocity nad obávanými následkami. Konzumácia drog je v tomto štádiu nepravidelná a správanie neukazuje žiadne viditeľné zmeny s výnimkou drobných klamstiev. Najčastejšou počiatkovou drogou je marihuana.
2. *Štádium zaujatia drogou:* Droga sa postupne stáva súčasťou každodenného života, túžba prežívať príjemné pocity v dôsledku pôsobenia drogy sa stupňuje. Človek postupne zvyšuje svoje dávky a pozorujeme aj zmeny v správaní. Konzument drog prestáva javiť záujem o okolie, prácu, školu, rodinu, stráca motiváciu a začína vyhľadávať seberovných. Konzument vedie dvojitý život, stráca starých priateľov, je agresívny a náladový. Objavujú

sa prvé krádeže a klamstvá sú čoraz častejšie. K marihuane sa pridružujú amfetamíny a barbituráty.

3. *Štádium rozvoja závislosti:* Užívanie drogy je každodennou nevyhnutnosťou. Konzument neustále zvyšuje dávky na dosiahnutie požadovaného účinku, väčšie dávky znamenajú zvýšenie finančných výdavkov. Peniaze sú získavané krádežami, predajom drog alebo prostitúciou. Zaznamenávame prípady predávkovania, objavujú sa abstinenčné príznaky a zdravotný stav konzumenta drog sa zhoršuje. V tomto štádiu dochádza k výrazným zmenám v správaní, neustále sa objavujú konflikty s okolím, klesá jeho sebaúcta, objavujú sa samovražedné sklony. K drogám typickým pre druhé štádium sa pridružujú halucinogény, kokaín, heroín.
4. *Konečné štádium:* Nastáva absolútne podriadenie droge. Konzument siaha po nej so zámerom dosiahnutia „normálneho stavu“. Napriek vysokým dávkam návykových látok sa stále zriedkavejšie objavuje eufória a príjemné pocity. Dochádza k nekontrolovateľnému užívaniu drog a častému predávkovaniu, zdravotné problémy prechádzajú do chronického štádia. Narkoman je často agresívny, máva časté výbuchy hnevu a výpadky pamäti, trpí hlbokými depresiami a východisko z tejto situácie môže hľadať v pokusoch o samovraždu. Človek, ktorý sa nachádza v tomto štádiu závislosti má pred sebou len dve cesty. Prvou je liečenie, druhou je smrť a tretia cesta neexistuje.

Príznaky užívania drog

- Náhle zmeny nálady, podráždenosť, negativizmus, agresivita, netypické reakcie na určité situácie.
- Strata záujmov, izolácia od rodiny, strátenie sa okolia, zmena priateľov a okruhu známych.
- Zníženie/zvýšenie sebavedomia.
- Zhoršenie prospechu v škole, strata pozornosti a koncentrácie.
- Častá vyčerpanosť, únava, ospalosť.
- Klamstvá a predstieranie.
- Strácajúce sa veci a peniaze, chýbajúce lieky alebo alkohol v domácnosti.
- Nález drog, alebo pomôcok k ich užívaniu.
- Telesné prejavy: častejšia chorobnosť a úrazovosť, strata chuti do jedla, výrazné schudnutie, zvýšená únava, znížená svalová sila, poruchy rovnováhy, stopy po vpichoch a pod.

Liečba drogovej závislosti

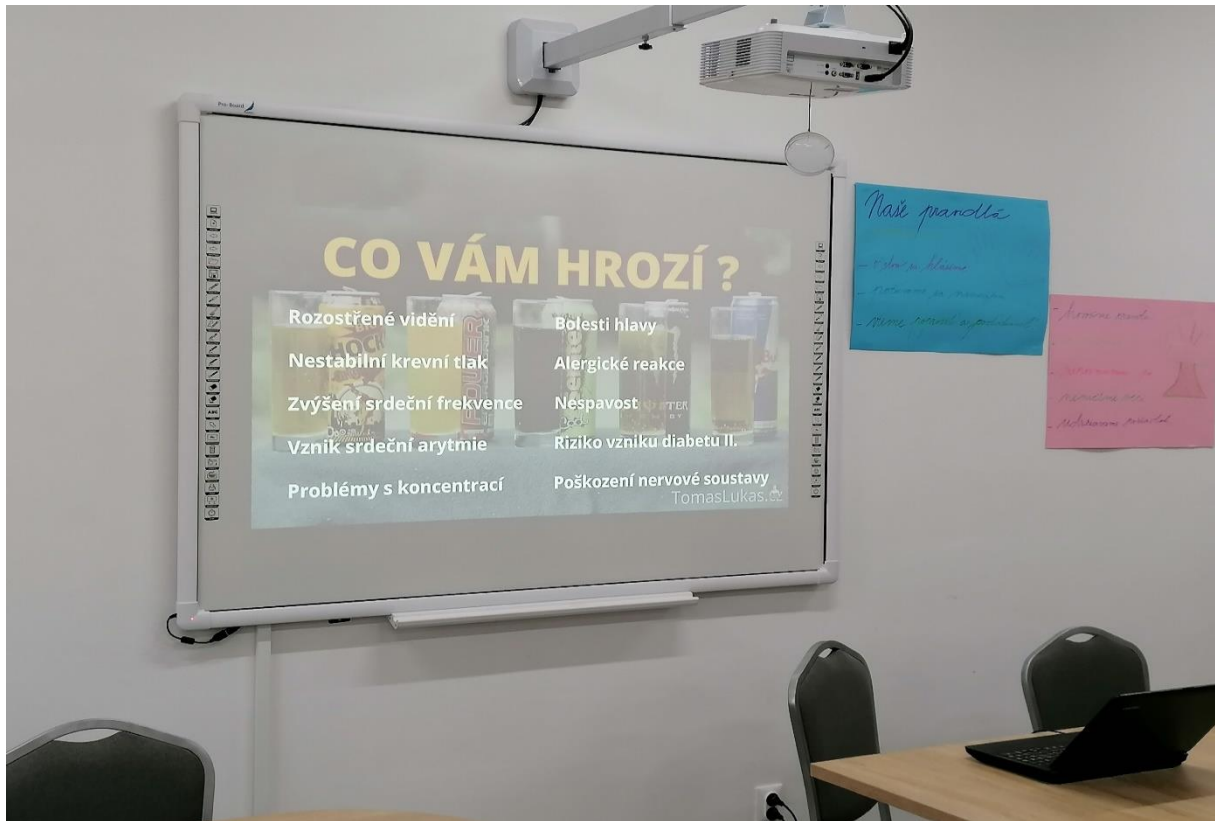
Liečba drogovej závislosti si vyžaduje individuálny prístup k pacientovi a vo všeobecnosti rozlišujeme ambulantnú a ústavnú formu liečby. Počet liečených užívateľov drog narastá.

Výskum ukazuje, že pri liečbe závislosti od opioidov (lieky od bolesti na predpis, heroín alebo fentanyl) by mala byť na prvom mieste v liečbe medikácia, tá však v podstate zahŕňa len substitučné preparáty, zvyčajne v kombinácii s nejakou formou behaviorálnej terapie alebo poradenstva. K dispozícii sú aj lieky, ktoré pomáhajú liečiť závislosti od alkoholu a nikotínu. Okrem toho existujú aj lieky na pomoc ľuďom pri detoxikácii od drog, hoci detoxikácia nie je to isté ako liečba závislosti a nestačí k úplnému zotaveniu človeka. Detoxikácia samotná bez následnej liečby závislosti vedie zväčša k obnoveniu užívania drog. Viac o detoxikácii sa dočítate v článku nižšie. Pre ľudí so závislosťou od drog ako sú stimulanty alebo marihuana, nie sú na Slovensku k dispozícii žiadne lieky, ktoré by pomohli pri liečbe závislosti, takže liečba pozostáva z behaviorálnej terapie. Liečba závislosti by mala byť prispôbená každému pacientovi, aby riešila jeho vzorce užívania drog a s drogami súvisiace zdravotné, duševné a sociálne problémy. Závislosť je totiž choroba tela i duše. Každého jedinca musíme vnímať ako bytosť, na zdraví a chorobe ktorej sa podieľajú faktory biologické, psychické, ekologické a sociálne (ide o bio-psycho-eko-sociálny model závislosti).

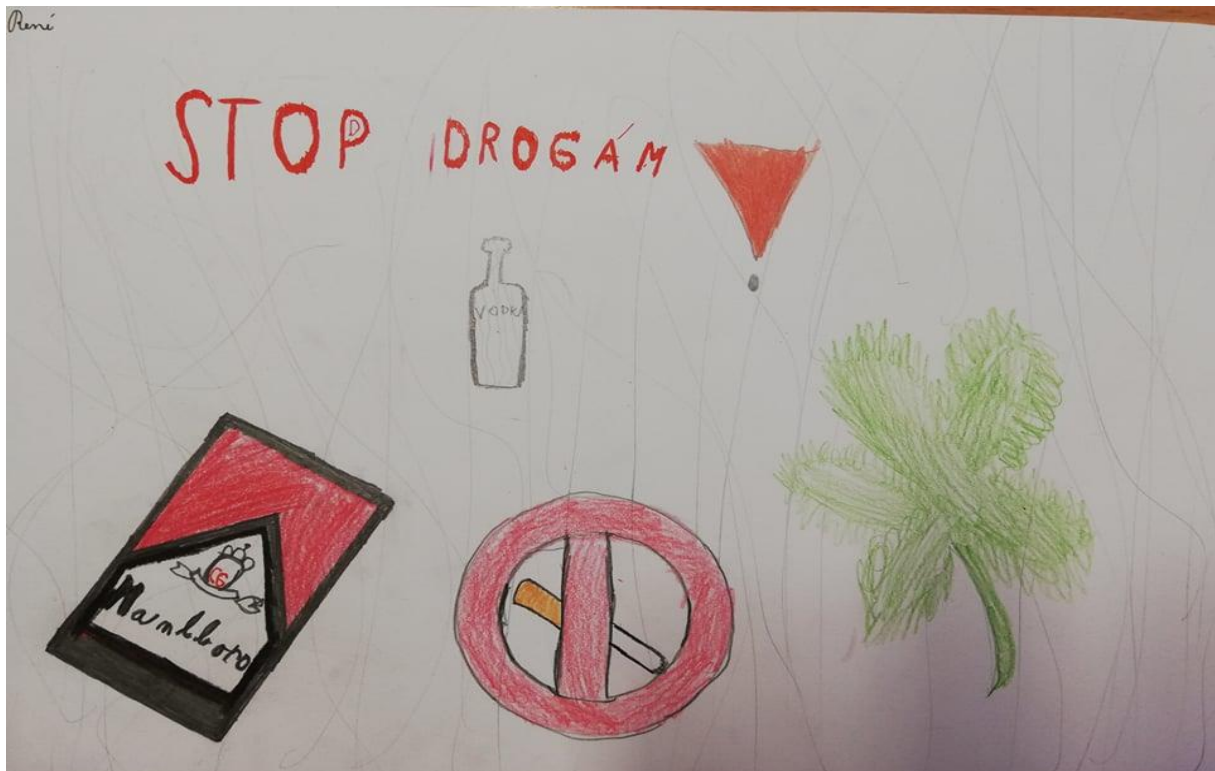
Recidíva závislosti

Ide o častý jav a komplikáciu, ktorá za každým novým zlyhaním znižuje šancu pacienta na vyliečenie zo závislosti. Znamená návrat klasických príznakov ochorenia k užívaniu návykových látok. Rizikom recidívy sú neutíchajúce negatívne pocity (hnev, depresia, osamelosť, nuda), bolestivé spomienky a negatívne myšlienky, tlak spoločnosti, problémy vo vzťahoch, veľké životné zmeny, apod.

V Komunitnom centre realizovaná prednáška na tému : Stop drogám !

Aj preventívny leták alebo nástenka je veľmi účinná. Deti si ju všimnú a zamyslia sa.

Extrémizmus

Extrémizmus je globálny jav. Jeho rozhodujúcou črtou je transnacionalita, pôsobnosť bez ohľadu na hranice. Odpor proti súčasnému režimu medzinárodných vzťahov a kult násilia posilňuje globálnu solidaritu extrémistických organizácií a ich pragmatické aliancie s ďalšími teroristickými a kriminálnymi skupinami. (Danics, 2002).

Rozptyl extrémizmu do medzinárodného prostredia a oslabenie väzby na konkrétne teritórium spôsobili dva faktory – globalizácia a koniec studenej vojny. Podľa Rolanda Robertsona (1992) má globalizácia charakter paradoxu, prináša zároveň absolutizáciu aj relativizáciu. Ide o univerzalizáciu partikulárneho (globálne rozšírenie západnej kultúry) a zároveň partikularizáciu univerzálneho (západná kultúra sa stretáva s ostatnými kultúrami). Tento paradox sa premieta i do osudu kultúry: jej podoba a sociálne úlohy sa prudko menia, niektoré formy slabnú, zatiaľ čo iné sa prudko rozvíjajú. S globalizáciou kultúry rastie na jednej strane snaha o medzikultúrny dialóg a na druhej strane sa aktivuje radikalizmus a extrémizmus. Dôsledkom multipolarity a globalizácie nie je bezpečnejší svet. Naopak, racionalitu jadrového stretu medzi Moskvou a Washingtonom nahradila iracionalita fanatických zabijakov a radikálnych štátnikov, ktorých nemožno odstrašiť klasickými metódami. Extrémizmus expanduje a rastie jeho komplexnosť. Extrémizmus je komplexný problém: jeho pôvod býva rozmanitý, a tých, ktorí sú doňho zapojení, je ešte viac. Možno najčastejšou chybou pri jeho definovaní je neschopnosť rozlíšiť medzi predpokladanými extrémistickými aktivitami a inými formami nátlakových akcií. Druhým nedostatkom pri definovaní extrémizmu je, že sa často spája s jednou alebo druhou stranou v politickom boji. Ako vidno, množstvo problémov spojených s definovaním extrémizmu bráni našej snahe rozvinúť analyticky užitočnú definíciu, použiteľnú v našom kontexte. Nejasnosť medzi akciou, aktérom a dôsledkom nám znemožňuje rozlišovať medzi terorizmom a vyššou formou násilného správania, ktorého súčasťou je extrémizmus. Možnosť skúmania rôznych poddruhov extrémizmu zlyháva na vymedzení samotného pojmu extrémizmus. Ak chceme oslobodiť koncept extrémizmu od polemík, musíme špecifikovať tie znaky, ktoré odlišujú extrémizmus od ostatných donucovacích taktík, používaných v rámci alebo mimo politických spoločenstiev.

Pojmom extrémizmus sa vo všeobecnosti na Slovensku označujú vyhranené ideologické postoje, ktoré vybočujú z ústavných, zákonných noriem, vyznačujú sa prvkami netolerancie a

sú zamerané proti základným demokratickým ústavným princípom, ako sú definované v slovenskom ústavnom poriadku. (Milo, 2007).

Podľa Mareša (2003) sa v slovenskom kontexte zaužívalo delenie extrémizmu na 3 základné „varianty“ či „smery“. A to pravicový extrémizmus, ľavicový extrémizmus a náboženský extrémizmus.

Pravicový extrémizmus popiera fundamentálnu rovnosť ľudí, ponizuje skupiny nejakým spôsobom cudzie. Namiesto princípu rovnakých politických práv pre všetkých by mal nastúpiť politický poriadok, ktorý inštitucionalizuje fundamentálnu nerovnosť ľudí, zakladajúcu sa na pôvode, výkone, národnej, etnickej alebo rasovej príslušnosti. Pravicový extrémizmus je reprezentovaný neonacisticky, fašisticky a nacionalisticky orientovanými skupinami a zahŕňa v sebe často aj náboženské prvky. Vyššie riziko pre spoločnosť predstavujú skôr skupiny, ktoré ideovo vychádzajú z neofašistických a fašistických myšlienok a tradícií.

Ľavicový extrémizmus smeruje k tomu, že do popredia kladie princíp rovnosti a snaží sa ho rozširovať na všetky oblasti života. Zatiaľ čo v komunizme je zásadou rovnosti prekrytá idea individuálnej slobody, v anarchizme je považovaná každá forma štátnosti za represívnu. Na zdôrazňovaní fundamentálnej ľudskej rovnosti sa síce ľavicové extrémistické doktríny zhodujú s demokratickým ústavným štátom, avšak vyvodzujú z tohto etického základného princípu dôsledky, ktoré je možné považovať za radikálne či extrémistické.

Všetky prejavy **náboženského extrémizmu** majú dve spoločné črty: sú násilné až brutálne a sú motivované náboženstvom. Terče a ciele náboženských extrémistov sú vzdialené od cieľov politických, spoločenských alebo územných extrémistov.

Za najväčšiu hrozbu pre demokratický systém sa považuje najmä pravicový extrémizmus, ktorý je i v Európe dlhodobo na vzostupe a darí sa mu oslovovať čoraz viac mladých ľudí prostredníctvom internetu, rockových skupín s rasistickým repertoárom, organizovaním akcií, ktoré propagujú idey pravicového extrémizmu. So znepokojením sú vnímané najmä aktivity neonacistických skupín. Na Slovensku sú to predovšetkým aktivity hnutí, namierené tradične proti „menejcenným“ rasám – Rómom, Židom – a tiež proti maďarskej menšine. Výpočet hnutí a skupín, ktoré pôsobia na extrémistickej scéne v Slovenskej republike nie je konečný. Čoraz viac zaznamenávame snahy zahraničných extrémistických skupín presadiť sa i na Slovensku. Slovenská republika dosiaľ „zaostáva“ za kriminálnymi trendmi európskych krajín, ale je len otázka času, najmä po našom vstupe do Európskej únie,

kedy sa aj u nás stretneme so snahami nových neznámych skupín, hnutí a gangov zakladať si „pobočky“, naberat' nových členov a so snahou získať vplyv a moc nad určitým teritóriom. (Mareš, 2003). Riešenie konfliktov, terorizmu a extrémizmu v ľudskej spoločnosti je jedným z najdôležitejších a najzložitejších úloh medzinárodného spoločenstva. Konflikty majú vlastnú vývojovú dynamiku a prechádzajú rôznymi štádiami. Každý z konfliktov je jedinečnou udalosťou, ktorá vyžaduje individuálny prístup. V snahe obmedziť ľudské a materiálne straty sa mnohé štáty a medzinárodné organizácie musia sústrediť hlavne na prevenciu vypuknutia násilia a na kultiváciu riešenia konfliktov.

Napriek tomu, že pojem pravicový extrémizmus sa stal bežne používaným pojmom, nepanuje jednota v tom, čo si máme pod ním predstaviť. Táto skutočnosť je viditeľná v laických, publicistických, politických a, žiaľ, i vedeckých diskusiách, v ktorých sa pravicový extrémizmus bežne zamieňa s pojmami fašizmus, nacizmus, pravicový radikalizmus, pravicový populizmus, pravicový fundamentalizmus, nová pravica, neonacizmus. (Danics, 2008).

V ostatných rokoch a desaťročiach sa nielen na Slovensku, ale aj v iných krajinách Európy a sveta problematika pravicového extrémizmu čoraz častejšie zvyznamňuje v spoločensko-politickom povedomí. Médiá takmer každodenne informujú o zhromaždeniach a akciách pravicových extrémistov, o násilných činoch extrémistov voči cudzincom a menšinám či o volebných úspechoch pravicovoextrémistických politických strán. Pravicový extrémizmus sa stáva neoddeliteľnou súčasťou nášho života, ktorú nemožno podceňovať. Ťažkosti pri stanovení presnej definície pravicového extrémizmu spôsobuje to, že ide o zložitý a multidimenzionálny spoločensko-politický fenomén, pre ktorý je charakteristická ideologická, svetonázorová, ale i organizačná rôznorodosť a ktorý sa prejavuje rozličnými formami aktivít a činností. Charakteristickou črtou pravicového extrémizmu je popieranie rovnosti ľudí ako jedného zo základných princípov demokracie. Prejavuje sa to vo vyzdvihovaní vlastného etnika, národa, rasy a v znevažovaní tých, ktorí sú „druhovo“ iní alebo cudzí. Táto skutočnosť sa potom premieta i v ideologickej báze pravicového extrémizmu. (Mareš, 2003). Pravicový extrémizmus prioritne vychádza z konzervativizmu a jeho princípy zneužíva vo svoj vlastný prospech. S pravicovým extrémizmom sa spájajú také ideológie, teórie a kategórie, ku ktorým možno zaradiť vyhrotený nacionalizmus, (neo)nacizmus, (neo)fašizmus, antisemitizmus, rasizmus, etnocentrizmus, xenofóbiu, ale aj revanšizmus a revizionizmus. Pravicový extrémizmus tak možno považovať za ich zastrešujúci pojem. V tomto zmysle je každý nacista, fašista, antisemita či revanšista pravicový extrémista. Opačne to však neplatí. Nie každý

pravícový extrémista je zároveň napríklad antisemita či revanšista. Antisemitizmus či revanšizmus tvoria iba čiastkové súčasti pravícového extrémizmu, ktoré treba rozlišovať. (Heitmeyer, 1992)

„Nikto sa nerodí ako dobrý občan; žiadny štát nevznikne ako demokracia. Skôr obidvoje sú procesom, ktorý sa vyvíja počas celého života. Mladí ľudia musia byť súčasťou tohto procesu od narodenia.

Spoločnosť, ktorá sa oddeľuje od svojej mládeže, odtrhá sa od svojej životnej cesty.“

Kofi Annan

V rámci výchovy k demokratickému občianstvu je potrebné rozvíjať vedomosti, postoje a zručnosti. Vedomosti o mocenskom usporiadaní krajiny, systéme vládnutia, právach a spôsoboch ich uplatňovania, tzv. politická gramotnosť. Je potrebné poznať skutočnú históriu svojej krajiny, národa. Postoje a zručnosti, ktoré je potrebné rozvíjať:

- dobre komunikovať s každým,
- myslieť kriticky, nezávisle a čestne,
- byť úprimne motivovaný participovať,
- učiť sa, ako premeniť kolektívne plány na akciu,
- reflektovať a učiť sa z vlastnej participácie,
- mať danú voľnosť a dôveru prevziať zodpovednosť.

Okrem základných vedomostí a zručností sa výchova k občianstvu prejavuje aj v prierezových témach, ako je napr. výchova k ľudským právam, ktorá zdôrazňuje dimenziu rovnosti a jedinečnosti každého človeka, ktorého práva majú byť nedotknuteľné a dodržiavané. Neoddeliteľnou súčasťou sú samotné občianske práva. S problematikou ľudských práv úzko súvisí aj ďalšia prierezová téma – multikultúrna výchova, ktorá zdôrazňuje dimenziu rôznorodosti, tolerancie a nediskriminácie. Ďalšou témou, v ktorej sa objavuje občianska kompetencia, je globálna výchova a vzdelávanie. V tejto prierezovej téme základné témy ako občianstvo, ľudské práva a rôznorodosť dopĺňajú témy sociálnej spravodlivosti, trvalo udržateľného rozvoja, vzájomnej závislosti či mierového riešenia konfliktov. Tieto prierezové

témy sa navzájom prelínajú a dopĺňajú, pri edukácii sú veľkým zdrojom informácií a metodických postupov v práci s mladými ľuďmi. Dôležitým prvkom výchovy k občianstvu okrem základných tém, ktoré sa môžu prelínať v jednotlivých vyučovacích predmetoch, sú dôležité metódy a formy práce, ktorými sa rozvíjajú občianske kompetencie každého človeka

Rómska kultúra

O spôsobe života Rómov sa traduje mnoho stereotypov, mýtov, fám, poloprávd. Spoločenská degradácia, rôzne formy prenasledovania a ponižovania zanechali v sociálnom cítení Rómov hlbokú stopu. Ako každá utláčaná menšina, hľadali aj Rómovia svoju sociálnu a kultúrnu integritu a záchranu v rodovej tradícii, vo vnútorných väzbách komunity. Ako bol odlišný ich etnický pôvod, tak sa líšila aj rómska kultúra od väčšinových kultúr národov, s ktorými žijú v jednom priestore. Počínajúc spôsobmi obživy, rodinnými tradíciami, hudobnými prejavmi až po duchovnú kultúru predstavujú Rómovia autonómny mikrosvet. Všetky európske štáty z pozícií rozdielnych politických a sociálnych programov sa snažia o integrovanie rómskych komunít s väčšinovou populáciou. Dosahované výsledky však neprinášajú žiaduci efekt. V žiadnej európskej krajine mechanické, nadiktované osvojenie spôsobu života väčšinových národov neprinieslo želateľný výsledok. Rómovia prijímajú z ponúknutého len niektoré vymoženosti, ale odmietajú sa vzdať vlastnej kultúry. Napriek mnohým stratám mnohé rómske subetnické skupiny udržujú prežívajúce tradície, a to aj napriek ich nízkemu hodnoteniu, podceňovaniu zo strany väčšinových národných kultúr. Lipnutie na vlastných tradíciách a okolitý tlak väčšinových kultúr tvoria antagonizmy a nedorozumenia prekážajúce

integrácii a inklúzii, ktoré sú v konečnom dôsledku v obojstrannom záujme. Analytické poznanie rómskej kultúry, jazyka, histórie sú neodmysliteľnou podmienkou na ceste k porozumeniu, začleneniu Rómov do väčšinových spoločností. Významným činiteľom v procese spoločenskej emancipácie sa musia stať aktivity príslušníkov rómskej inteligencie.

Jedným zo znakov, ktorý reflektuje zlepšovanie situácie Rómov na Slovensku, je aj sebauvedomovanie rómskeho národa. Spočíva predovšetkým v zvýšenom dopyte po vlastnej tlači, médiách, politických stranách, ako aj organizáciách zabezpečujúcich ochranu práv národnostných menšín. Rómske médiá musia odrážať svojou štruktúrou vnútornú štruktúru komunity. U Rómov totiž nejde iba o napĺňanie štandardných potrieb národa v rámci rozvoja vlastnej kultúry, ale súčasne aj o možné odstraňovanie zbytočného napätia v spoločnosti. (Facuna,J. – Lužica, R. 2017).

Rómsku kultúru možno pochopiť len porozumením „cigánskej duše“. Ich kultúrna rozptýlenosť a prístup okolia im neumožnili vytvoriť stále hodnoty, a preto nestavali budovy, mestá ani pamiatky, tak ako iné spoločenstvá. Vytvorili si vlastný svet, ktorý je obrazom ich duše. U Rómov dominuje silný návyk a potreba telesnej blízkosti. K podstate rómstva patrí aj ochota deliť sa. Úcta k host'ovi je na prvom mieste a patrí stále, aj v tých najzaostalejších osadách k rómskym cnostiam. Citová spontánnosť a živý temperament Rómov sa prejavuje v ich veselosti, zábave a tanci. City a láska sú vyjadrované skôr rečou tela.

Aj v KC sa realizujú aktivity v podobe piesní, tanca, aj iných druhov umenia, a tak motivujú deti, mládež k oboznámeniu a šíreniu rómskej kultúry.

Prezentácia a spoznávanie rómskej kultúry v KC

Multikultúrna výchova je zaradená do obsahu vzdelávania s ohľadom na slovenské kultúrne prostredie, kde po stáročia spolunažívali príslušníci rôzneho etnického, národného, náboženského a kultúrneho pôvodu. Tradičná kultúrna rozmanitosť sa pritom v súčasnosti ešte prehĺbuje vďaka viacerým trendom, ktoré sa často zastrešujú pojmom globalizácia. Jedným z týchto trendov, ktorý výrazne zvyšuje rozmanitosť kultúr na Slovensku, je migrácia príslušníkov vzdialenejších a doposiaľ nepoznaných kultúr a subkultúr.

Multikultúrnosť slovenskej spoločnosti však nikdy neznamenala len pokojné spolunažívanie rôznych skupín obyvateľov, ale vždy bola a dodnes je poznačená aj

predsudkami a stereotypmi, ktoré sa prejavujú v rôznych podobách neznášanlivosti, rasizmu, či xenofóbie.

Literatúra :

BAKOŠOVÁ, Z. 2008. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava : PUBLIC. ISBN: 9788096994403

BIELIKOVÁ, M. 2003. Záškoláctvo a jeho príčiny. In: Vychovávateľ. ISSN 0139-6919, 2003, roč. 48, č. 8, s. 23-24.

BRESTOVANSKÝ, M. 2011. Agresia a šikana v kyberpriestore. In: Šikanovanie v prostredí školy : (možnosti prevencie a zvládania) . Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY. SBN 978-80-8082-484-6.

DANICS, Š. 2002. Extremismus – hrozba demokracie. Praha: Police history. 2002. ISSN 1335-9679.

DANICS, Š. – KAMÍN, T. 2008. Extremismus, rasizmus a antisemitismus. Praha: Policejní akademie České republiky, 2008. ISBN 978-80-7251-286-7.

DUNOVSKÝ, J. 1999. Sociální pediatrie. Praha : Grada. ISBN 8071692549

HOLLÁ, K. 2010. Elektronické šikanovanie. Bratislava : IRIS. ISBN 9788089256587

HEITMEYER, W. 1992. Die Bielefelder Rechtsextremismus-Studie. Erste Langzeituntersuchung zur politischen Sozialisation männlicher Jugendlicher. 2. au. München: Juventa, Weinheim, 1992. 612 s.

FACUNA, J. – LUŽICA, R. 2017. Rómska kultúra. Bratislava : ŠPU. ISBN 978-80-8118-188-7

MAREŠ, M. 2003. Pravicový extremismus a radikalismus. Brno: Barrister and Principal, Centrum pro studium demokracie a kultury. 2003. ISBN 80-903333-0-3.

MAREŠ, P. 1994. Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: Slon, 1994. 151 s. ISBN 80-901424-9-4.

MAREŠ, P. 2002. Nezaměstnanost jako sociální problém. Praha: Slon, 2002. 172 s. ISBN 80-86429-08-3.

MAREŠOVÁ, A. 2010. Jaké společenské jevy jsou dnes označovány jako závažné sociálně patologické jevy ? In Sociální, ekonomické, právní a bezpečnostní otázky současnosti. (Česká a Slovenská republika na počátku nového milénia). Sborník 2. mezinárodní slovensko-české konference. Praha: Soukromá vysoká škola ekonomických studií, 2010. ISBN 978-80-86744-84-1

MARTÍNEK, Z. 2009. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha : Granada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5. 80

MATOUŠEK, O. 2007. Sociální služby. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

MIOVSKÝ, M. 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006. ISBN 80-247-1362-4.

MILO, D. a kol. 2007. Rasistický extrémizmus v Slovenskej republike. Bratislava: Nadácia otvorenej spoločnosti, 2007. ISBN: 80-89149-03-0.

NOVÝ, I. a kol. 1997. Sociologie pro ekonomy. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 1997. ISBN 80-7169-433-9.

ONDREJKOVIČ, P a kolektív. 2008. Sociálna patológia. Bratislava: Veda. 2008. 96 s. ISBN 978-80-224-0997-1

ONDREJKOVIČ, P. a kol.: Sociálna patológia. Bratislava: Veda, 2009. ISBN 978-80-224-1074-8.

PAUKOVIČ, V. 2002. Nezamestnanosť na Slovensku, jej príčiny a dôsledky – pokus o makrosociologickú analýzu trhu. In: Kvalita života a ľudské práva v kontextoch sociálnej práce a vzdelávania dospelých. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2002. ISBN 80-8068-088-4.

PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. 1996. Veľký sociologický slovník. Volume 2. Karolinum, 1966. ISBN 978-80-718-431-08.

RIEVAJOVÁ, E. a kol. 2006. Teória a politika zamestnanosti. Bratislava: Ekonóm, 2006. ISBN 80-225-2263-5.

SCHAVEL, M. a kol. 2010. Sociálna prevencia. Bratislava: VŠ zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2010. ISBN 978-80-98271-22-1.

SCHAVEL, M., ČIŠECKÝ, F. 2005. Sociálna prevencia I. Trnava: FZaSP TU, 2005. 139 s. ISBN 80-968952-5-7.

ŠARVAJCOVÁ, M. 2012. Životný cyklus postmoderného človeka a chudoba . In: Sociálne posolstvo Jána Pavla II. pre dnešný svet. Ekonomika verzus kultúra ako hybné sily civilizačných zmien : zborník z vedeckej konferencie, konanej v Poprade 22. a 23. marca 2012. Ružomberok : KU, 2012. ISBN 978-80-8084-956-6

ŠARVAJCOVÁ, M. 2014. Chudoba rodín a detí v slovenskej spoločnosti. In. : 1. Nitrianske sociologické kolokvium. Medzigeneračné vzťahy v rodine a kultúre. Nitra : UKF, 2014. ISBN 978 – 80 – 558 - 0569- 6.

ŠTRBOVÁ, M. 2013. Vybrané medzigeneračné charakteristiky rodín vysokoškolákov. In: I. Nitrianske sociologické kolokvium. Nitra : UKF. 2013 ISBN 978-80-558-0569-6.

Zákon o sociálnych službách č. 448 / 2008 Z.z.

ŽILOVÁ, A. 2003. Komunitná práca s komunitou s vysokou mierou nezamestnanosti. 1. vydanie. Banská Bystrica: PF UMB , 2003. ISBN 80-8055-721-7.